

© Тарасенко Л.В., Власова О.В., Скорейко П.М.

УДК 930.222.24: 611.9: 616 - 089

ІСТОРІЯ КАФЕДРИ ТОПОГРАФІЧНОЇ АНАТОМІЇ ТА ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ БУКОВИНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ*Л.В.Тарасенко, О.В.Власова, П.М.Скорейко*

Кафедра топографічної анатомії та оперативної хірургії Чернівецького державного медичного інституту (з 1997 року – Буковинська державна медична академія) організована наприкінці 1944 року. Спочатку вона функціонувала в приміщенні патологоанатомічного відділення Чернівецької обласної лікарні, а з 1945-1946 навчального року кафедра знаходиться у морфологічному корпусі навчального закладу. З 1975-1976 навчального року кафедра перемістилася на добудований третій поверх морфологічного корпусу, де знаходиться й нині.

Першим завідувачем кафедри був вихованець медичного факультету Київського університету (1922) Гуляницький Феодосій Михайлович, переведений 30 грудня 1944 року з Вінницького медінституту. У Чернівецькому медінституті досвідчений хірург (у Вінницькому медінституті Ф.М.Гуляницький обіймав посаду завідувача кафедри госпітальної хірургії) брав участь в організації не тільки кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії, а й загальної хірургії. Кандидатську дисертацію "Послеоперационные желудочно-ободочные свищи" (1939) і докторську дисертацію "Пептические язвы тощей кишки, их осложнения и лечение" (1945) Ф.М.Гуляницький захистив у Горьківському медінституті, з яким він налагодив творчу співпрацю ще з 1933 року. Завідувачем кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії Ф.М.Гуляницький працював тільки один рік.

Після нього упродовж двох місяців – з

грудня 1945 року по лютий 1946 року – обов'язки завідувача кафедри за сумісництвом виконував випускник Харківського медінституту (1924) – доцент Цитрицький Євген Річардович, який на той час працював завідувачем кафедри факультетської хірургії Чернівецького медінституту. Докторську дисертацію "Огнестрельные интрацеребральные абсцессы (клиника, диагностика, терапия)" Є.Р.Цитрицький захистив у 1947 році, після чого йому було присвоєно вчене зван-

Морфологічний корпус БДМА (2003 р.)

*Професор Ф.М.Гуляницький
завідувач кафедри
з 1944 по 1945 рр.*

*Професор Є.Р.Цитрицький
завідувач кафедри
з 1945 по 1946 рр.*

*Доцент М.П.Новиков
завідувач кафедри
з 1946 по 1960 рр.*

ня професора (1948). У Чернівецькому медінституті ним започаткований науковий напрямок, присвячений вивченню ендемічного зобу на Буковині.

У лютому 1946 року завідувачем кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії призначений досвідчений хірург – доцент Новиков Микола Павлович, випускник медичного факультету Харківського університету. На кафедрі вже працювали асистентами Р.І.Поляк і А.Т.Мінакова. Майже одночасно з М.П.Новиковим на кафедру прийняли на посаду асистента Н.Ф.Іванову. Упродовж 14 років разом з М.П.Новиковим асистентами кафедри працювали З.К.Макеєва, Д.Д.Зербіно, Й.Ю.Савчук та Л.П.Кирильчук. Розпочалася велика робота по створенню матеріально-технічної бази кафедри, анатомічного музею, організації навчально-виховної діяльності та наукових досліджень.

М.П.Новиков уже був досвідченою людиною і авторитетним фахівцем. На той час йому було 52 роки, мав науковий ступінь кандидата медичних наук (1937), вчене звання доцента (1945). За плечима була тривала лікарська (хірургічна) практика: асистент клініки загальної хірургії Середньоазійського університету, головний хірург Кокандської хірургічної лікарні, хірург Московського обласного клінічного інституту, науковий співробітник клініки загальної хірургії 4-го Московського медінституту, в роки війни –

начальник хірургічного відділення евакогоспіталю. Науковий напрямок доцента М.П.Новикова присвячений проблемам гнійної хірургії, про що свідчать тема його кандидатської дисертації ("Об абсцесах селезенки", 1937) та наукові дослідження співробітників очолюваної ним кафедри. У кандидатській дисертації Р.І.Поляк (1950) вивчені шляхи поширення гнійно-запального процесу при вогнепальних пораненнях ліктьового суглоба, Н.Ф.Іванової (1954) – при травматичних ушкодженнях гомілково-стопного суглоба. Окрім названих науковців, під керівництвом доцента М.П.Новикова захистили кандидатські дисертації З.К.Макеєва та А.Т.Мінакова. На кафедрі також виконав кандидатську дисертацію відомий нині вчений – академік Д.Д.Зербіно ("Внутриорганный лимфатическая система яичка, придатка, оболочек и семенного канатика", 1956; науковий керівник – професор М.С.Спіров).

Одночасно М.П.Новиков очолював на громадських засадах хірургічне відділення першої міської лікарні, надаючи велику допомогу органам охорони здоров'я м. Чернівці.

У 1960 році М.П.Новиков вийшов на пенсію і кафедру очолив випускник 1-го Ленінградського медінституту (1944) доцент Цветов Євген Петрович, який до цього працював доцентом кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії Ярославського медичного інституту. У листопаді того ж року

*Професор Є.П.Цветов
завідувач кафедри
з 1960 по 1972 рр.*

*Професор В.М.Круцяк
завідувач кафедри
з 1972 по 1986 рр.*

*Доцент І.У.Свистонюк
завідувач кафедри
з 1986 по 1987 рр.*

39-річний Є.П.Цветов захистив докторську дисертацію "Пластика мочевого пузьря отрезками подвздошной кишки", а згодом йому присвоїли вчене звання професора (1962).

Разом з ним продовжували працювати асистенти Р.І.Поляк (з 1964 року завідувач кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії Ставропольського медінституту) та Л.П.Кирильчук (до 1966 року). Викладач Й.Ю.Савчук з 1964 по 1972 рік працював доцентом кафедри. Водночас колектив кафедри поновлювався новими викладачами – випускниками Чернівецького медінституту. З 1963 по 1982 рік асистентом працював М.Л.Кернесюк (нині завідувач кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії Уральського медуніверситету), з 1967 по 1974 рік – І.Р.Широков (нині заступник головного лікаря Чернівецької обласної лікарні), з 1970 по 1972 рік – В.О.Федоренко (нині дитячий хірург).

За період роботи завідувачем кафедри професора Є.П.Цвєтова значно активізувалася науково-дослідна робота, була створена гістологічна лабораторія, придбано низку приладів та апаратів. Колектив кафедри працював над вирішенням актуальних питань пластичної урології, пластичної та клінічної хірургії (спонтанний пневмоторакс, зоб, свищі прямої кишки), вивчав особливості судинно-нервових взаємовідношень людини. Під керівництвом професора Є.П.Цвєтова

виконано 24 кандидатські та 2 докторські (Р.І.Поляк, М.П.Ушков) дисертації.

Професор Є.П.Цветов видав низку навчальних посібників та монографій: "Рентгенанатомія брюшної порости и ее органов" (Ташкент, 1974; співавт. Ф.Ф.Амиров та ін.), "Пластика мочевого пузьря отрезками подвздошной кишки" (Ярославль, 1960; співавт. А.М.Гаспарян), "Автореферат диссертации и его оформление: Методическое письмо" (Самарканд, 1970; співавт. Г.Н.Александров) та ін.

У 1973 році професор Є.П.Цветов перевівся на роботу у Вінницький державний медичний інститут. Завідувачем кафедри обрано випускника Чернівецького медінституту (1960) доктора медичних наук Круцяка Володимира Миколайовича, який працював до цього доцентом кафедри анатомії людини. Того ж року колектив кафедри поповнився новими викладачами, в минулому випускниками рідного навчального закладу – доцентом І.У.Свистонюком (працює й нині) та асистентом (з 1997 року – доцент) М.Д.Лютиком (працював до 2001 року). У наступні роки асистентами кафедри працювали такі випускники Чернівецького медінституту: з 1974 по 1976 рік – В.І.Ташук (нині заступник головного лікаря Чернівецького онкологічного центру); з 1974 по 1977 рік – М.І.Ротар (нині завідувач відділення Чернівецького пологового будинку № 1); з 1977 по 1989 рік – В.М.Ватаман (нині пенсіонер за інвалідніс-

Професор В.І.Проняєв
завідувач кафедри
з 1994 по 1997 рр.

Професор В.А.Малішевська
професор кафедри
з 1997 по 2000 рр.

Професор Ю.Т.Ахтемійчук
завідувач кафедри
з 1997 року

тю); з 1980 по 1986 рік – І.Ю.Полянський (нині завідувач кафедри факультетської хірургії, ЛОР та очних хвороб Буковинської медакадемії). Першими аспірантами професора В.М.Круцяка були Ю.Я.Войтів (1981-1984) та Ю.Т.Ахтемійчук (1984-1987). Після закінчення аспірантури та захисту кандидатської дисертації Ю.Я.Войтів працював асистентом до 1986 року (нині хірург у Львівській області).

Висока наукова кваліфікація професора В.М.Круцяка і досвід педагога-організатора дозволили йому успішно планувати навчальний процес та науково-дослідну роботу. Розвиваючи традиції буковинських анатомів і прийнявши естафету наукового пошуку, професор В.М.Круцяк продовжив дослідження ранніх етапів розвитку людини, виокремивши новий науковий напрямок – ембріотопографія людини. Під його керівництвом виконано 27 кандидатських та 4 докторських дисертацій. В.М.Круцяк володів лише йому притаманним даром розгледіти в молодій людині особистість науковця. Досить зазначити, що шість його учнів працюють професорами або очолюють кафедри, зокрема й клінічні (О.В.Кравченко, У.Ю.Яцожинська, І.Ю.Полянський, Ю.Т.Ахтемійчук, В.М.Пашковський, В.І.Зайцев). Серед кандидатів наук, підготовлених професором В.М.Круцяком, 14 лікарів, з них 11 – хірургічних спеціальностей.

В результаті наукових досліджень школи В.М.Круцяка одержані нові дані про особливості та закономірності внутрішньоутробного розвитку і становлення топографії внутрішніх органів людини. Практичне значення мають дослідження серозних порожнин, правої лімфатичної та грудної проток. Окремі роботи присвячені морфогенезу суглобів людини. Результатом морфологічних досліджень є понад 20 нових способів хірургічної корекції природженої та набутої патології, які широко впроваджені у практичну хірургію. Ембріотопографічний напрямок в анатомічній галузі завдяки подвижницькій діяльності професора В.М.Круцяка виріс в одну з провідних наукових шкіл України. За вагомих особистий внесок у розвиток морфологічної науки, високу фахову майстерність Президія Верховної Ради Української РСР присвоїла йому почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України" (1989).

У 1986 році професор В.М.Круцяк очолив кафедру анатомії людини Чернівецького медінституту, а наступного року кафедру топографічної анатомії та оперативної хірургії реорганізували в курс при кафедрі анатомії людини. Одночасно були об'єднані гістологічна лабораторія та анатомічний музей. До об'єднання двох колективів обов'язки завідувача кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії виконував доцент І.У.Свистонюк. Укрупнення дослідницького колективу

Колектив кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії БДМА (2003 р.)

1 ряд – доц. І.У.Свистонюк, асп. О.В.Власова, лаб. О.Н.Лобода, ст. лаб. Л.В.Тарасенко, лаб. В.Д.Лобода; 2 ряд – ас. Ю.В.Товкач, асп. П.М.Скорейко, ас. С.О.Сокольник, доц. О.В.Цигикало, проф. Ю.Т.Ахтемійчук, ас. А.О.Цвігун, доц. О.М.Слободян, ас. А.М.Гринчук.

дало змогу значно розширити коло досліджуваних питань з ембріотопографії людини.

Колектив курсу топографічної анатомії та оперативної хірургії поновлювався новими викладацькими кадрами: з 1989 по 1992 рік асистентом працював А.О.Лусте (нині хірург у Хмельницькій області), з 1992 по 1995 рік – Л.Г.Лукацький (нині анестезіолог Чернівецької обласної лікарні), з 1992 року – С.С.Теплицький (з 1997 року – старший викладач, 2000 року – виїхав в Ізраїль).

Кафедра топографічної анатомії та оперативної хірургії відновлена 1994 року, а завідувачем її призначили випускника Чернівецького медінституту (1969) професора Проняєва Володимира Івановича, який на той час працював професором кафедри анатомії людини.

В.І.Проняєв зразу ж після захисту кандидатської дисертації (1973) почав працювати над новою темою, яка 1986 року була захищена на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук. У своєму дослідженні В.І.Проняєв застосував еволюційний підхід

до вивчення структурної організації осморегулювального апарату нирки людини. Це дало змогу вперше з'ясувати процеси становлення протитечійної системи нирки з урахуванням морфогенезу її складових у порівняльно-ембріологічному аспектах. Ним морфологічно та філогенетично обґрунтована схема будови структурно-функціональної одиниці осморегулювального апарату. В.І.Проняєв довів, що нефрони різноманітних популяцій поділяються на групи залежно від особливостей їх закладки і наступного розвитку, обґрунтував закономірності просторового розміщення ниркових тілець у нирковій паренхімі та взаємовідношення їх петель.

Після присудження наукового ступеня доктора медичних наук В.І.Проняєв багато працює над удосконаленням педагогічної майстерності, вишукано читає лекції студентській молоді. За короткий час видав низку навчально-методичних посібників. За значний внесок у розвиток охорони здоров'я, високу професійну майстерність 1995 року Указом Президента України В.І.Проняєву

присвоєно почесне звання "Заслужений працівник народної освіти України".

З метою реалізації наукових традицій буковинських морфологів професор В.І.Проняєв запрошує на очолювану ним кафедру молоді кадри – В.П.Унгуряна (асистент з 1994 по 2001 рік), О.В.Цигикала (асистент з 1994 року, старший викладач з 2000 року, доцент з 2001 року), І.Г.Бірюка (асистент з 1995 року, доцент з 2002 року, нині завідувач кафедри екстремальної і військової медицини). Аспірантом професора В.І.Проняєва з 1996 року був О.М.Слободян (асистент з 1999 року, доцент з 2002 року). Всім молодим науковцям були заплановані кандидатські дисертації.

Після трагічної смерті В.І.Проняєва в 1997 році професором кафедри і науковим керівником названих здобувачів призначено професора Малішевську Вікторію Антонівну, яка на той час перебувала на заслуженому відпочинку (до пенсії працювала завідувачем кафедри анатомії людини Чернівецького медінституту), а завідувачем кафедри призначено доцента Ахтемійчука Юрія Танасійовича, який працював на посаді старшого наукового співробітника кафедри.

У 2000 році Ю.Т.Ахтемійчук захистив докторську дисертацію "Розвиток і становлення топографії органів та структур заочеревинного простору в ранньому онтогенезі людини", 2002 року йому присвоєно вчене звання професора. Результати дисертації про послідовний морфогенез і формоутворення заочеревинного простору та просторово-часові перетворення його органів і структур упродовж усього внутрішньоутробного періоду суттєво доповнюють сучасні уявлення про закономірності онтогенетичної хронології розвитку людського організму. Доведено, що тимчасові і постійні органи утворюють парні комплекси, які в процесі розвитку послідовно змінюють одні одних і на відповідних етапах морфогенезу є основою заочеревинного простору; різноманітність форм заочеревинних органів та асиметрія парних органів виникають на 3-му місяці ембріогенезу і зумовлені особливостями їх взаємовідношень із суміжними органами черевної порожнини та потребою забезпечення повноцінного травлення і виділення. Показано, що ембріональні перетворення дорсальної брижі та її взає-

мовідношення з первинно-заочеревинними органами призводять до формування анатомічної межі між очеревинним та заочеревинним відділами порожнини живота; вторинна фіксація до задньої стінки живота дорсального мезогастрія, брижі ободової кишки і дванадцятипалокишково-підшлункового органокomплексу, а також відокремлення порожнини живота від плевроперикардіальної зумовлюють відмежування заочеревинного простору як топографо-анатомічної ділянки. Результати наукового дослідження виявились морфологічною основою для розробки "Способу хірургічного лікування злоякісного дуоденостазу" та "Способу накладання дуоденостоми". Частина результатів дисертаційного дослідження висвітлена в монографії Ю.Т.Ахтемійчука "Органогенез заочеревинного простору" (1997).

Професор Ю.Т.Ахтемійчук активно працює над налагодженням творчих зв'язків з фахівцями суміжних галузей, результатом чого є видання колективних монографій – "Місцевий перитоніт" (2001) та "Місцево-поширений рак молочної залози: хірургічні та анатомічні аспекти" (2003).

Останнім часом на кафедру запрошені нові вихованці буковинської медичної школи: В.Д.Сорохан (асистент з 2000 по 2003 рік), А.О.Цвігун (асистент з 2002 року), С.О.Сокольник, Ю.В.Товкач, А.М.Гринчук (асистенти з 2003 року). Зусилля колективу кафедри спрямовані на вдосконалення наочності викладання дисципліни. З цією метою створено комп'ютерний клас і відеоклас, виготовлено та придбано 50 навчальних відеофільмів. Проводиться активна робота по відновленню анатомічного музею тощо. На кафедрі функціонує редакція науково-практичного журналу "Клінічна анатомія та оперативна хірургія", єдиного на теренах СНД видання подібного спрямування.

Творчому поступу кафедри сприяє гармонійне поєднання молодечого ентузіазму з досвідом. Так, заслужений лікар України, в минулому практичний хірург, досвідчений викладач, доцент І.У.Свистонюк активно працює над виданням навчальної та наукової літератури. За його редакцією видано українською мовою "Оперативну хірургію" (2001) та "Оперативну урологію" (2002). Матеріали

кандидатської дисертації І.У.Свистонюка лягли в основу монографії "Інвагінаційно-клапанний ентероанастомоз у хірургії травного каналу" (2002). Молодий викладач – доцент О.В.Цигикало після захисту кандидатської дисертації (1999) видав монографію "Розвиток і становлення топографії головних компонентів коренів легень людини в пренатальному періоді онтогенезу" (2002).

Нині наукові дослідження колективу кафедри присвячені вивченню топографо-анатомічних взаємовідношень і будови внутрішніх органів та структур у системі топографічних координат в онтогенезі людини. В аспірантурі при кафедрі топографічної анатомії та оперативної хірургії навчаються О.В.Власова та П.М.Скорейко.

Під керівництвом професора Ю.Т.Ахтемійчука захищено 2 кандидатські дисертації, нині виконується ще низка дисертаційних досліджень. При активній участі колективу кафедри на базі Буковинської медакадемії проведена Всеукраїнська наукова конференція "Актуальні питання морфогенезу" (Чернівці, 2001), присвячена пам'яті та 60-річчю від дня народження В.І.Проняєва. На 2004 рік запланована Всеукраїнська наукова конференція "Актуальні питання клінічної анатомії та оперативної хірургії" (жовтень, 2004).

Отже, колектив кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії Буковинської державної медичної академії дивиться в майбутнє з оптимізмом і новими творчими планами.

Література

1. Ахтемійчук Ю.Т. *Розвиток і становлення топографії органів та структур заочеревинного простору в ранньому онтогенезі людини: Автореф. дис. ... д-ра мед. наук: 14.03.01 / Харківський держ. мед. ун-т. – Харків, 2000. – 32 с.*
2. *Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Буковинської державної медичної академії (1944-1998 рр.). – Чернівці, 1999. – 225 с.*
3. Лютик М.Д., Пішак В.П. *Кафедра топографічної анатомії та оперативної хірургії Буковинської державної медичної академії: Історичний нарис. – Чернівці: БДМА, 2001. – 84 с.*
4. Пішак В.П., Ахтемійчук Ю.Т. *Круцяк Володимир Миколайович. – Чернівці: БДМА, 2001. – 142 с.*
5. Пішак В.П., Ахтемійчук Ю.Т. *Проняєв Володимир Іванович (посвята пам'яті та 60-річчю від дня народження). – Чернівці: БДМА, 2001. – 94 с.*

Надійшла в редакцію 07.09.2003 р.